Makale / Article

21. Yüzyılda Kozmopolitan Bir Demokrasi Mümkün mü?*

Zübeyr Şakar**

Öz

Bu çalışma, küreselleşme sürecinin dinamik yapısından kaynaklanan olumsuz sonuçlarına çözüm üretebilmek için ortaya atılan projelerden biri olan kozmopolitan demokrasiyi tartışmaktadır. Bu doğrultuda kozmopolitan demokratların ve bu projeye eleştirel yaklaşan ekollerin temel savları ele alınmıştır. Bu çerçevede çalışmanın temel araştırma sorusu, kozmopolitan demokrasi projesinin, küreselleşmenin yarattığı sorunlara çözüm getirip getiremeyeceğidir. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler başta olmak üzere hükümetler arası kurumlara yönelik reform önerilerine karşı, ekollerin farklı yaklaşımları, güncel küresel sorunlar çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın temel araştırma sorusu, kozmopolitan demokrasi projesinin, küreselleşmenin yarattığı sorunlara çözüm getirip getiremeyeceğidir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Ulus-devlet, Hukukun Üstünlüğü, Kozmopolitan Demokrasi.

Is a Cosmopolitan Democracy Possible in the 21st Century?

Abstract

This paper discusses cosmopolitan democracy, one of the projects put forward to solve the negative consequences of the dynamic nature of the globalization process. In this respect, the main arguments of cosmopolitan democrats and schools of critical approach to this project are discussed. The main research question of this study is whether the cosmopolitan democracy project can solve the problems created by globalization. In this context, different approaches of schools were tried to be analyzed within the framework of current global problems against reform proposals for intergovernmental institutions, especially the United Nations. The main research question of the study is whether the cosmopolitan democracy project can bring solutions to the problems created by globalization.

Keywords: Globalization, Nation-state, Rule of Law, Cosmopolitan Democracy.

*Bu çalışma, yazarın 17.06.2019 yılında yayınlanan, "Kozmopolitan Demokrasi Tartışmaları" adlı Yüksek Lisans tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

** Doktora Öğr. (YÖK 100/2000 Öncelikli Alan) | İstanbul Medeniyet Üni., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Böl.
zubeyrsakar06@hotmail.com | ORCID: 0000-0003-3220-094X | DOI: 10.36484/liberal.994381
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 27, Sayı:106, Bahar 2022, ss. 35-57.
Gönderim Tarihi: 12 Eylül 2021 | Kabul Tarihi: 5 Mayıs 2022

Giriş

Küreselleşme Süreci ve Sonuçları

Geçtiğimiz yüzyıl, ulus devlet sisteminin hâkim konumda olduğu bir dönemdi. Fakat birkaç on yıldır dünya, zaman ve mekânı sınırlayan, sınırları ve coğrafyaları aşan, bölgeler arası güç ilişkilerini yeniden düzenleyen, ulusal ekonomiler arası bağlılığı ve bütünleşmeyi artıran bir küreselleşme rüzgârı ile karşı karşıyadır. Küresel akışların yoğunluğu ve hareketliliği, ulus devletleri ve toplumları doğrudan etkileyecek bir vaziyettedir. Bu nedenle dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan herhangi bir gelişme, yerel ve ulusal ölçekte önemli küresel sonuçlar doğurmaktadır. Ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlardaki gelişmeler, yerel ve ulusal sınırları aşmaktadır. Sınır ötesi bu gelişmeler, ulusal sınırlar içerisindeki yapılara bir anlamda meydan okumakta, onları değiştirip dönüştürmektedir. Bu gelişmelerin, ulus devlete bağlılığı zayıflattığı, küreselleşmenin etkisiyle pek çok alanda sınırları ortadan bir gerçektir. Ulus devletlerin sağlık ve çevre sorunları, uluslararası ticaret, sermaye akışları, borsalar, ticaret savaşları, terör, ulus devletler içindeki iç savaşların uluslararası arenada yarattığı kaoslar, krizler ve nükleer tehlikeler gibi dünyanın geleceği üzerinde hayati konuma sahip meselelerde tek başlarına yetersiz kaldığı da bir başka vakıadır. Bu süreçte, ulus devletlerin egemenliğinin ve etkinliğinin devam ettiği söylenebilse de, bu egemenlik ve etkinliğin, yetersiz kaldığı ve kademeli olarak azaldığı ifade edilmelidir (Archibugi, 2000: 137).

Dünya, adalet, demokrasi, insan hakları, göç, iltica, yoksulluk, açlık ve kıtlık gibi bugünün meselelerinde küresel ölçekte çözümler aramak durumundadır. Bu çözümlerin önündeki en büyük engel ise, egemen devletlerin iktidarını sınırlandırmamaları ve küresel kurumlara, kanunlara ve talimatlara riayet etme konusundaki isteksiz tutumlarıdır. Bununla beraber, yukarıda ifade edilmeye çalışılan şey, insan haklarının korunması, küresel barışın tesisi, küresel sosyal adaletin temini, toplumların huzur ve refah iklimine kavuşturulması, gelecek kuşak haklarının düşünülmesi, açlık ve yoksullukla mücadele gibi önemli misyon ve vizyonlara sahip Birleşmiş Milletler (BM) ve teşkilatlarının güçlerinin sınırlı, icraatlarının ise yetersiz ve başarısız olmasıdır. Uluslararası yargı, caydırıcı özelliğe ve yaptırım gücüne sahip değildir. Çevresel problemler, sosyal adaletsizlik, göç, yoksulluk, aşırı nüfus artışı ve gelecek nesil hakları gibi bugün insan varlığını temelden tehdit edecek hayati meseleler, görmezden gelinmektedir. Küresel adalet ve barışta aktif rol alması gereken Birleşmiş Milletler'in kimi zaman gelişmiş ve demokrasilerini ileri seviyelere taşıyabilmiş devletlerin çıkarları karşısında temel

misyonundan uzaklaştığı bir durum göze çarpmaktadır. Tam da burada, küresel barışın ve adaletin tesisine, demokrasinin küresel alanda genişlemesine, BM'nin yeniden kuruluş amaç ve görevlerini yerine getirmesini sağlayacak ve bugünün koşullarına uyarlanabilecek bir reform sürecine gidilmesine dair yeni bir ihtiyacın hâsıl olup olmadığına yönelik bir teorik tartışma mevcuttur. Bu tartışma, uluslararası ilişkilerin düzeniyle ve demokrasinin küreselleşmenin getirdiği sorunlara yönelik çözüm üretip üretemeyeceğine yöneliktir (Held, 1995: 267).

Çalışmanın temel araştırma sorusu, bu yüzyılda kozmopolitan demokrasinin ve kozmopolitan hukukun üstünlüğünün uygulanıp uygulanamayacağı ile ilgilidir. Araştırma, kozmopolitan demokrasi projesinin yukarıda belirtilen günümüz küresel sorunlarına sistematik bir çözüm önerip öneremeyeceğini tartışmaktadır. Bu bağlamda kozmopolitan demokrasi projesinin küresel sorunlarla ilgili temel argümanları ve çözüm önerileri incelenecek, bu projeye yönelik çekinceli ve eleştirel yaklaşımlar da sunulacaktır. Böylece kozmopolitan demokrat tezler ile onun anti-tezleri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Kozmopolitan Demokrasi: Küresel Demokratik Bir Düzen Önerisi

Baş döndürücü bir hızda ilerleyen ve kontrol edilemez noktaya ulaşan küreselleşme sürecinden yaşamın diğer alanları gibi siyaset alanı ve bir sorun çözme biçimi olan demokrasi de etkilenmektedir. Geçen yüzyılın yönetsel anlayışları bugünün çok yönlü üretim ilişkilerine ve onun yarattığı çok uluslu ve çok kültürlü yaşam biçimine cevap verebilecek nitelikte değildir. Küreselleşme süreci, bugün artık sadece yerel ve ulusal dinamiklerle değil aynı zamanda ulus ötesi dinamiklerin de etki gücüne sahip olduğu bir süreçtir. Bugün hayatın her alanı gibi bir sorun çözme mekanizması olan siyaset kurumu ve onun bir sorun çözme yöntemi olan demokrasi kavramları da küresel hale gelmektedir. Diğer bir ifadeyle küreselleşme süreciyle siyaseti ve demokrasiyi ilgilendiren her konu ve sorun küresel hale geldiği gibi onların müzakere ve çözümleri de küreselleşmektedir. Bu olguya bir de küresel alandaki hiyerarşik ve güç odaklı düzenin getirdiği kargaşa eklemlendiğinde; dünyanın önemli bir bölümü küresel çapta dışlanma, adaletsizlik, hukuksuzluk ve demokrasi eksikliği ile karşı karşıya kalmaktadır. Uluslararası alanın ve uluslararası kurumların demokrasiye ve hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlı olmayan yapısı, bu sorunları giderme noktasında yetersiz kaldığı için terör, iç çatışmalar, iç savaşlar, bölgesel savaşlar ve nükleer savaş tehditleri küresel barışı tehdit etmektedir (Archibugi, 2000: 141).

Küresel sorunlara küresel bir çözüm önerisi iddiasıyla akademik bir tartışma başlatan Held (1995: 267) ve Archibugi (2000: 137) gibi kozmopolitan demokratlar açısından, bugünün koşullarında demokrasinin devamı ve konsolidasyonu için üç belirgin gereklilik doğmaktadır. Bunlardan ilki; hesap verilebilirliğin alansal sınırlarının yeniden çizilmesi ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç; ulus devletin kontrolü dışında gelişen küresel finans akışları, gelişmekte olan ülkelerin borç yükü, çevresel krizler, güvenlik ve savunma sorunları gibi meselelerin çözülmesinde, daha demokratik bir şekilde kontrol altına alınabilmesi gerekliliğini ifade etmektedir. İkincisi; kamusal sorunlarda daha sürdürülebilir ve uyumlu çözümler alınabilmesi için, küresel ve bölgesel düzenleyici ve işlevsel kurumların rollerinin ve alanlarının yeniden düşünülmesi ile ilgilidir. Kozmopolitan demokratlara göre BM başta olmak üzere belirli kurumların reforme edilmesi gerekirken, yargısal ve katılımsal fonksiyonlara sahip yeni küresel kurumların da kurulması önem arz etmektedir. Üçüncü ve son olarak kozmopolitan demokratlar açısından, sivil toplumun, uluslararası toplumun anahtar gruplarının, aktörlerinin, kurumlarının ve örgütlerinin demokrasinin bu yeni biçiminin kuralları ve ilkeleriyle uyumlu çalışabilmesi için yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır. Kısaca kozmopolitan demokratlar bu üç temel gereklilikleri sıralayarak, uluslararası kurumların reforme edilmesini ve uluslararası ilişkilerin demokratik bir formla yeniden düzenlenmesini önermektedirler (Falk, 2001: 241).

Örneğin Archibugi'ye göre mevcut ulus devlet düzeni ve uluslararası egemenlik rejimi, siyasal işbirliğini ve küresel dönüşümün demokratik mekanizmalarını etkili bir şekilde ortaya koyamamış ve çalıştıramamıştır. Gerçekten de mevcut uluslararası toplum ve onun kurumları, ulus devletler arasındaki demokratik anlaşmayı ve uzlaşmayı sürdürme gereksinimi konusunda genellikle eksik kalmıştır. Dahası, devletler sisteminin hiyerarşik yapısı, küresel yönetimde adil yapıların oluşmasını, küresel gelirin adil dağılımını, uluslararası örgütlerin adaletli ve demokratik bir yapıya kavuşmasını ve ulus aşkın hareketlerin gelişimini akamete uğratmıştır (2004: 438). Tüm bunlarla birlikte kozmopolitan demokrasi projesine göre uluslararası sorunların çözümü için potansiyel bir kurum olan BM, uluslararası ilişkilerde sonuç odaklı bir aktör olmaktan çok, oyalayıcı ve zaman kazandırıcı bir kurum hüviyetindedir. Üstelik bu söylem Soğuk Savaş sonrası dönemde dünya üzerinde demokrasiyi genişletme ve yeni bir işbirliği ve barış ruhu tesis etme üzerine temellenebilecek yeni bir uluslararası düzen ihtimalini oluşturmuşken, uluslararası toplum ve BM bu fırsatı iyi değerlendirememiştir. Bosna, Somali, Irak, Ruanda, Suriye, Filistin örneklerinde ve diğer pek çok acı tecrübede yaşanılanın, yeni küresel düzeni değil, aslında yeni bir küresel düzensizliği ortaya

çıkardığı bir gerçektir. BM'nin yukarıda bahsi geçen örneklerin çatışma ve savaş ortamlarındaki rolleri ve girişimleri durağanlıkla, cansızlıkla ve başarısızlıklarla sonuçlanmıştır. Bazı vakalarda çatışmasızlığı sağlamakta güçlük çekilirken, bazı vakalarda ise kalıcı barış temin edilememiştir. Bosna, Somali, Suriye gibi örnekler, BM'nin dünyanın gözü önünde yaşanan herhangi bir kıyıma önleyici bir politika uygulayamadığını gözler önüne sermiştir. Ayrıca uluslar ve gruplar arasındaki çatışmaların, uluslararası arenada kördüğümlü hale getirilmesinden dolayı, uluslararası kurumların geliştirilmesi ve güçlendirilmesi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır (Held,1995: 270).

Bununla birlikte, kozmopolitan demokrasi projesi için küresel demokrasi arayışındaki bir başka eksiklik, ulus devletlerin, özellikle dış politikalarını oluşturma süreçlerinde, uluslararası hukuka ve küresel barışa olan bağlılıklarının olmayışıdır. Kozmopolitan demokrasi savunurlarına göre, ulusal demokrasisini büyük ölçüde geliştirmiş pek çok devlet bile, uluslararası arenada kendi ulusal çıkarlarını savunmak için hukuk dışı tutumlara başvurabilmektedir. Örneğin Held'e göre dünyadaki tüm ulus devletlerin demokratik bir rejime sahip olmaları ve kendi ulusal demokrasilerini geliştirmeleri, uluslararası toplumun demokratik bir hüviyete kavuşmasında tek başına yetebilecek bir koşul olamaz. Bu bağlamda ABD başta olmak üzere, demokratik değerlere sahip pek çok ulus devletin, uluslararası alanda demokrasi değer ve ilkelerini kabul etme konusundaki isteksizliğini gösteren pek çok örnek vardır. Held için bu örnekler, bugünkü uluslararası egemenlik rejiminin özelliğinin bir sonucudur. Ona göre, devletler, bugünkü uluslararası egemenlik rejiminde sözde bir özgürlüğe sahiptirler ve diplomasiye önem verirler; fakat işbirlikleri oldukça sınırlı ve çıkar temellidir. Bir diğer ifadeyle ulus ötesi sorunlarda, devlet çıkarları adına hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları meseleleri sıklıkla ihmal edilebilen konular haline gelmiştir. Bununla birlikte Held, uluslararası alanda insan haklarını korumak üzerine kurulmuş kurumların ve aygıtlarının, devletler tarafından işlenen veya rıza gösterilen insanlık suçlarına karşı sorumluluk alamadığı sonucuna varmaktadır (2014: 196).

Kozmopolitan demokrasi projesinin bir başka savunuru olan Keohane'ye göre, bugün demokrasinin çağdaş sorunlarına bakıldığında, demokratik geçmişe sahip olan ülkelerin kendi liberal geleneklerine rağmen; katılımın azalması, yabancı, göçmen ve mülteci haklarındaki başarısızlıkları ve dış politikalarının demokrasiden yoksun olması gibi temel sorunların bulunduğunu görülmektedir. Ona göre çağdaş demokrasinin ikinci problemi, uluslararası kurumların katılımcılık, seçme ve seçilme, şeffaflık, seçmene hesap verebilme gibi demokratik değerlerle, hukukun üstünlüğü ilkelerinin bir arada var olmamasıdır. Diğer bir ifadeyle yerel ve ulusal olarak nitelendirilen tüm

sorunlar, uluslararası kurumların demokratik ilkelere ve hukukun üstünlüğüne bağlı olmamasıyla ilişkilendirilmelidir. Yani Keohane, liberal demokrasilerin katılım, demokrasi eksikliği, mülteci ve yabancılara yönelik tutumlar gibi ulusal ya da bölgesel görünen fakat aslında küresel olan sorunların temelinde uluslararası kurumların demokratik olamayan yapısının var olduğuna işaret eder (2005: 50-51). Kısaca sorunun temel kaynağı, kendisini uluslararası toplumun hamisi gören ABD başta olmak üzere uluslararası alanda belirli bir güce sahip olan devletlerin, uluslararası ortamda kural tanımaz ve hesap verebilirlikten uzak dış politikalarına sebep olan uluslararası boşluktur.

Birleşmiş Milletler Reformu

İki önemli savaş sonrasında küresel barış, adalet, güvenlik, ekonomik kalkınma ve sosyal adaleti sağlamak üzerine Cemiyet-i Akvam'ın ardından kurulmuş olan BM, tüm dünyadaki devletleri kapsayan ilk uluslararası örgüt olmuştur. BM'nin konfedere yapısı, zamanla, kademeli bir şekilde küresel meselelere eğilerek genişlemiştir. Örneğin İnsan Hakları Beyannamesi'nin kabulü, tüm üye devletlere insan hakları gibi temel bir meselede, beyannamenin temel ilke ve değerlerine uyma sorumluluğu getirmesi önemli bir aşama olarak göze çarpmaktadır. Bu prensiplere uymak için herhangi bir yaptırım uygulanmamış, beyannamenin kabulünde ise BM tarafından zorla kabul söz konusu olmamıştır. Geçmişte yaşanan bu demokrasi ve hukuk başarısından hareketle bu ilkelerin bugünün dünyasına uygun bir şekilde yayılımını pratikte sağlamak için öne çıkan kozmopolitan demokrasi önerilerine göre, BM'nin benzer bir demokratik süreç içerisinde ve demokratik ilkeler çerçevesinde reforme edilmesi gerekmektedir. Örneğin Archibugi için BM, bugün kendi kuruluş amaçlarını yerine getiremediği, demokrasinin, adaletin, sosyal eşitliğin, hukukun üstünlüğünün ve insan haklarının yayılımını sağlayamadığı, küresel yönetimde şeffaflık ve hesap verilebilirlik gibi koşulları yaratamadığı için yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda Archibugi'ye göre BM ve onun çeşitli ajansları dâhil olmak üzere, pek çok uluslararası örgütün güçlendirilmesine ihtiyaç vardır (1993: 303).

Archibugi, BM'nin yapısı içerisinde demokratikleşmesi gereken pek çok kuruluş ve yapı görmektedir. Örneğin BM Genel Kurulu istişarî bir yapıdadır ve kararları, BM Güvenlik Konseyi'nin güçlü yapısı karşısında zayıf kalmaktadır. Örneğin bu durum Archibugi için, çoğunluğun almış olduğu kararların küresel karar alma mekanizmalarında uygulanmadığı izlenimini vermektedir. Dolayısıyla kozmopolitan proje, BM Genel Kurulu'nun yapısının demokrasinin ilkeleriyle bağdaşmadığını vurgulamaktadır (2002: 32).

Diğer taraftan kozmopolitan demokrasi savunurlarına göre, BM Güvenlik Konseyi'nin sadece beş daimi üyesinin sahip olduğu veto hakkı, demokrasinin bütün geleneklerine ters düşen bir yönetim tarzıdır. Beşli daimi üyelik yetkisi, daimi veto hakkını da kapsadığı için, bu daimi beş üye, dünyanın iktisadi ve sosyal şartlarına, uluslararası denge ve eşitlik formülasyonuna bakılmaksızın BM Genel Kurulu'nda çıkacak olan bir kararı, herhangi bir sebep göstermeden reddedebilmektedir. Bu durum, hem demokrasinin evrenselliğine ve hukukun üstünlüğüne hem de BM'nin tüzüğünde yer alan üyeler arasındaki yasal eşitlik ilkesine aykırıdır. Bununla birlikte daimi üyelik ve veto hakkı yapısının, gelecekte de farklı çatışma alanları doğuracağı belirgin bir biçimde ortadadır. Ayrıca kozmopolitan demokratların da belirttiği gibi bugün, İkinci Dünya Savaşı'nın koşullarından farklı bir dünya mevcuttur (Archibugi, 2012: 9). Sivil toplumun ve bireyin bu kadar özgürleştiği, iktisadi ve sosyal alanın bu kadar küreselleştiği, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan ulus devlet sınırlarının geçirgenliğinin sağlandığı bir dünyada, BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üye kararıyla belirlenmesi, BM'nin kuruluş ilkelerine, amaçlarına ve misyonuna aykırı bir durum olmakla birlikte, bugünün dünyasında yeni uyuşmazlıkları, yeni çatışmaları ve savaşları körüklemektedir. Dolayısıyla kozmopolitan demokratların da belirttiği gibi, BM Güvenlik Konseyi'nin tüm BM üyelerinin demokratik müzakeresini sağlayacak yapıya kavuşturulması bir gerekliliktir. Eğer Güvenlik Konseyi'nin söz konusu üye yapısı, demokratik ilkeler çerçevesinde reforme edilirse, küresel adalet ve barış daha etkin bir biçimde sağlanabilir.

Uluslararası Yargı Kurumlarının Güçlendirilmesi

Bugün uluslararası ölçekte, yargı organları herhangi bir yaptırım gücüne sahip değildir. Bu açıdan bakıldığında yaptırım gücünün yokluğu sebebiyle, yargısal kurumlar başta olmak üzere pek çok uluslararası kurumun kararları daima göz ardı edilmekte ve dolayısıyla küresel yönetimde hukuki boşluk ortaya çıkmaktadır. Örneğin Archibugi'ye göre bu hukuki boşluk, küresel bir düzensizliğe yol açmakta ve küresel krizlerin, çatışmaların, kargaşaların ve savaşların önemli bir sebebi olmaktadır. Dolayısıyla Archibugi gibi kozmopolitan demokratların savlarına göre eğer uluslararası kurallar ve yargılamalar daha çok yönlü ve düzenli bir yön alırsa, hükümetlerin uluslararası hukuk tarafından kontrol edilme ihtimallerinin de o denli artacağı beklenebilir. Archibugi için, uluslararası yargı kurumlarının rolü ve işleyişi yeniden düzenlenmeli, aldığı kararların bağlayıcı ve caydırıcı olmalıdır (2002: 27).

Bu noktada 2002 yılında göreve başlayan Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni incelemekte fayda vardır. 1998 yılında kurulan ve kurulduğundan yaklaşık dört yıl kadar sonra göreve başlayan mahkeme, savaş suçlarına ve insan haklarına karşı işlenmiş suçlara bakmakla yükümlüdür. Ancak söz konusu ceza mahkemesinin işleyişi, güç ve çıkar temelli uluslararası düzende engellenmektedir. BM, küresel adalette bu mahkemenin otoritesini güçlendirici koşulları sağlayamadığı için mahkeme kurulduğu günden beri pek çok ulus devlet tarafından hala tanınmamıştır. Archibugi, mahkemenin statüsü gereği, üye olmayan ulus devletleri yargılayamadığını ifade etmektedir. Archibugi için bu hukuki statü, 123 üye haricinde üye olmayan ulus devletlere bir nevi ayrıcalık yaratmıştır (2002: 28). Bu ikilem yüzünden ABD, Rusya, Çin gibi mahkemeye üye olmayan ve BM Genel Kurulu'nun ''daimi'' beş üyesinden üçünün, işledikleri işlemlere yönelik hukuksal anlamda hesap verilebilir olmaları neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Ayrıca otoriter ülkelerin büyük çoğunluğu mahkemeye üye olmadığı için, insanlık suçlarının yaşandığı iddia edilen söz konusu ülkelerdeki yöneticilere karşı, çıkabilecek hukuki bir cezanın bağlayıcı tarafı olmayacaktır.

Söz konusu mahkemenin taraf olmayan ülke yöneticilerini hukuksal yönden denetleyememesi veya tüm dünya devletlerini taraf yapmak için yeterli desteği BM'den alamaması, küresel yönetimin demokratikleşmesi ve hukukileşmesi konusunda derin bir eksikliktir. Örneğin Archibugi'ye göre mahkemenin tamamen çalışabilmesi ve daha aktif bir hale gelebilmesi için BM ve mahkemeye taraf devletlerin fazlaca çaba harcaması gerekmektedir (2002: 28). Böylece yargılamaların, tüm devletler tarafından kabulüne yönelik bir zemin hazırlanmış olabileceği savunulmaktadır. Kısacası kozmopolitan demokratların da belirttiği üzere, mahkemenin dünyada yaşanan önemli vakaların karanlık taraflarını ve iç yüzlerini daha şeffaf bir biçimde aydınlatmasına küresel adalet için ihtiyaç vardır. Küresel adaletin sağlanabilmesi için ise, hem bu mahkemenin çalışabilmesi, hem de davaların sonuçlarının tartışmaya açık olmayacak şekilde geniş ve kapsamlı hazırlanması için mahkemenin statüsünü değiştirecek veya tüm dünya devletlerini taraf devlet yapacak olan gerekli yasal prosedürlerin belirlenmesi gerekmektedir.

Diğer bir uluslararası yargı kurumu olan Uluslararası Adalet Divanı (UAD), İkinci Dünya Savaşı koşullarında oluşturulmuş, savaşların ve insan hakları ihlallerinin olduğu durumlarda barışı ve adaleti sağlamak üzerine kurulmuş bir kurumdur. Ancak, kendi vizyon ve misyonuna rağmen, yeterli başarıya ulaşamamıştır. Archibugi'ye göre bunun sebebi, UAD'nin hem uluslararası alanda karar verici otoriteye sahip bir yapıdan uzak olmasında, hem de İkinci Dünya Savaşı koşullarında oluşturulan bir kurum olmasında aranmalıdır.

Bu nedenle kozmopolitan demokratlar, her kurum gibi UAD'nin de bugünün küreselleşme koşullarına ve dünyanın ekonomik, sosyal ve siyasal şartlarına göre reforme edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü Archibugi'nin de belirttiği gibi, eğer 1946'dan beri dünya siyasetindeki büyük olayların gelişimine, UAD'nin tutumlarına ve yargılamaların sonuçlanmasına bakılacak olursa, adalet konusunda büyük bir inançsızlığa sahip olunabilir. Archibugi'nin bu savına göre, Vietnam Savaşı, Macaristan ve Çekoslovakya'nın işgali, Irak Savaşı, Körfez Savaşı veya nükleer silahlanmanın meşruluğu gibi pek çok tarihsel meselede devletlerin, UAD'nin yargılamalarına itibar etmek istememesi gibi çok basit bir sebepten dolayı mahkeme, meşruiyetini yeterli ölçüde sağlayamamıştır. Küresel anlamda hukukun üstünlüğünün geniş bir şekilde ilerlemesi için güçlendirilmiş bir UAD'nin zorlayıcı ve bağlayıcı yargılama yapmasına ihtiyaç vardır. Böylece divan, iki devlet arasında bir hakem gibi hareket etmeyecek, fakat hukuk kuralları içerisinde dünya üzerinde uygun bir mahkeme hüviyetine sahip olacaktır. Böylece Archibugi için bu durum, devlet yöneticileri ve siyasetçiler, uluslararası arenada yaptırım gücüne kavuşacak olan UAD'nin ve UCM'nin denetimi ve gözetiminde olduklarını hissettirecektir. Dolayısıyla siyasetçiler ve devlet yöneticileri de davranışlarında daha şeffaf, hesap verebilir ve hukuka uygun davranmak zorunda kalacaklardır (2002: 31-32).

Kozmopolitan Demokrasi'ye Yönelik Başlıca Eleştiriler

Kozmopolitan demokratlar, uluslararası arenadaki hukuki boşluğun yaratmış olduğu olumsuz sonuçların ve çatışmacı uluslararası ilişkilerin ilkesel, kurumsal ve hukuksal açıdan önüne geçmeyi önermektedir. Ancak bu düşünürler, doğal olarak küreselleşmeyi ve uluslararası kurumların yapısını sınıfsal bakış açısıyla değerlendirmemiş ve küresel ekonomik ilişkilerde özel mülkiyete karşı kamusallaştırıcı bir reform önerisinde bulunmamıştır. Bu nedenle Marksist teorisyenler tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmışlardır. Hatta bazı Marksist teorisyenler, kozmopolitanizm kavramının hatalı olarak kullanıldığını savunmaktadırlar. Örneğin Brennan, kozmopolitanizm kavramı yerine enternasyonalizm kavramının kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Tabii ki burada eleştirilen, kelimenin kendisi ya da yapısı değil kavramlar ve çağrıştırdıklarıdır. Brennan, enternasyonal işçi birliklerinin ve geçen iki yüzyıldaki kongrelerinin, kozmopolitan hareketleri ve anlayışları cesaretlendirdiğini ifade etmiştir. Bu bakış açısından enternasyonalizm, iş dünyasına ve iktisadi teşebbüsleri kapsamadığı gibi, devlet temsilciliklerine ve parlamento gibi seçimle işbaşına gelen kurumlara atıfta bulunmak için kullanılamaz. Çünkü Marksizm'e göre bu aktörler, burjuvaziyi temsil eden ya da destekleyen

düşman sınıftır. Dolayısıyla Marksist yazarlar açısından, işçi sınıfının enternasyonalizmi, devletlerin ve onların çözemediği çıkar-güç odaklı küresel çatışmaları ve savaşları bitirecek yegâne yöntemdir. Bu Marksist enternasyonal tanımın öngörüsüne göre, kurulacak olan proletarya iktidarı, farklı uluslardan işçileri boyunduruk altına almayacağından çıkar ve güç ilişkileri üzerinden çatışmaların olmayacağı bir dünya düzeni yaratılmış olur. Bu nedenle Marksist yazarlar açısından kozmopolitan demokrasinin öngördüğü çatışmalara arabuluculuk eden kurumsal yapılara ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla onlara göre uluslararası siyasal sisteme de ihtiyaç yoktur. Marksist analiz, düşman iki sınıfın çıkarlarının daima bir çatışma yaratacağını öngörmektedir. Brennan gibi pek çok Marksist düşünür açısından ilkesel, kurumsal, yasal bir demokrasi düzeni kurmak ya da uluslararası alanı demokratikleştirmeye girişmek, uluslararası çıkar çatışmalarını nihayete erdirmeyecektir (2001: 75-76).

Marksist yazarlara göre kozmopolitan demokrasi uygulanabilir değildir; çünkü onlar, küresel politikaların değişmesi için yeni bir ekonomik rejimi gerekli ve şart görmektedir. İkinci olarak onlar için, kozmopolitan demokrasi arzu edilebilir değildir. Pek çok sermaye ve çıkar grubunun, bugünün küreselleşmesinden ve egemen güçten memnun ya da onunla uyumlu olduğu ön kabulüyle hareket ederler. Bu bağlamda Marksistlere göre sermaye, uluslararası finansal ve ticari kolaylığı sağlayacak uluslararası bir reforma ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle Marksistler için mevcut düzendeki her reform, sermaye sınıfına ve finansal elitlere yarayacaktır. Hatta Sakellaropoulos gibi kimi Marksistlere göre bu reform çabaları, dünyanın önemli bir bölümünü dışlayan ve yoksullaştıran finansal sermayenin, spekülatif eylemlerini kolaylaştıracaktır (2017: 505).

C. Görg ve J. Hirsch gibi Marksist teorisyenler ise, kozmopolitan demokrasiyi sınıfsal ayrım ve çatışmaları görmezden gelen, devletin bu sınıfsal çatışmanın içerisine oturtamayan noksan analizler içerdiğini savunmaktadır. Bu iki yazara göre, öncelikle küreselleşme sürecinin arka planında sermaye eliyle yürüyen ekonomik ve teknolojik gelişmeler yatmaktadır. Öyle ki, ekonomik ve teknolojik gelişmelerle birlikte kapitalizm, küreselleşmenin bir itkisi olarak geleneksel kurumların tamamını dönüştürmektedir. Bir başka ifadeyle, ekonomik küreselleşme, özellikle de finansal ve kapitalist pazarın serbestleşmesi ile ticari, ekonomik ve finansal işbirliklerinin küresel çaptaki artışı, ulus devlet gibi geleneksel yapıların işlevselliğini ve kapasitesini değişime zorlamıştır. Fakat Görg ve Hirsch'e göre bu değişim süreci, devleti ortadan kaldırmamış, tam tersine onu yeniden biçimlendirmiştir. Bununla birlikte özel teşebbüsün (yani sermaye sınıfının) ulusötesileşme stratejilerinin, devlete alternatif bir biçim oluşturmadığı, ancak onu araçsallaştırmaya

devam edeceği savunulmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bugün hala üretim ve dolaşımın altyapısını belirleyen koşulların işlevselliğinin devletin sahip olduğu şiddet tekeline dayalı olduğu iddia edilmektedir. Bu bakış açısından devletin, şiddet tekelini sermaye ve üretim ilişkileri adına hem meşrulaştırıcı hem de baskıcı olmayı sürdüren bir metot olarak bugün hala kullanmakta olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla Görg ve Hirsch'e göre küreselleşme süreci, devlete yeniden bir rol biçmektedir. Buna göre devletin rolünün yeni formu, küreselleşen sermayeye ve onun yarattığı koşullara uyum gösterme biçimi olarak tanımlanmaktadır (1998: 585).

Devletin bu yeni biçiminin, kapitalizmin küresel bir hal alması ve küreselleşme sürecinin dönüştürücü etkisi sebebiyle üç açıdan dönüşmüş olduğu kabul edilmektedir. İlki, devletlerin bir ulussuzlaşma süreci içerisine girdiği iddiasıdır. Bu süreç, devlet ile toplumların arasındaki ilişkinin zemininin kaydığı bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Görg ve Hirsch'e göre aynı zamanda bu durum, yukarıda ifade edildiği gibi devletin varlığının devam edeceği, fakat devlet ile toplumlar arasındaki ilişkilerin yeniden şekilleneceği anlamına gelmektedir. Görg ve Hirsch, küresel sermaye birikiminin ve onun ortaya çıkardığı sonuçların devletin yönetme ve bütünleştirme kapasitesinde düşüşe, ulusal ekonomi ile toplumsal ilişkiler arasındaki zayıflamaya neden olduğunu kabul etmektedir. Fakat onlar devletin yeniden biçimlendirerek varlığını sürdürdüğünü, hatta bugün hala ulus devletin toplumlarda sosyal birliğin ilkesel faktörü olduğunu ve sosyal dağıtımı sağlayıcı rolünün varlığını önemli ölçüde sürdürdüğünü savunmaktadır. Yine onlara göre bu süreç içerisinde yaşanılan şey, uluslararasılaşma değil, ulussuzlaşmadır. Bu ulussuzlaşma kavramı, ne devleti ortadan kaldırmayı, ne de ulus devletin varlığının sona erdiğini ima etmektedir. Görg ve Hirsch için ulussuzlaşma, zıtlıklar ve çatışmalarla yüklü sosyo-politik bir küreselleşme süreci içerisinde yaşadığımızı ifade etmektedir (1998: 586-587).

Diğer yandan, siyasetin sınıfsızlaşmakta olduğu, Marksist görüşün ikinci kabulüdür. Sınıfsızlaşma kavramı, Hirsch'e göre küreselleşmenin getirdiği örgütler arası işbirlikleri ve ağlarının artışı ve yönetimden yönetişime geçiş olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle burada devletin keskin hiyerarşik yapısı yerine çok daha karmaşık, eşitsiz örgütlenme ve eşitsiz kaynak dağılımına dayalı bir yönetsel yapı ortaya çıktığı savunulmaktadır. Üçüncü ve son olarak, küreselleşme süreci ve sonuçlarının etkisiyle ulus-devletler tarafından ortaya çıkarılan ve yönetilen bir uluslararası düzenin varlığı iddia edilmektedir. Hirsch için tüm bu gelişmeler, sadece ulus devletin bir dönüşümünü ve devlet ile toplum arasındaki ilişkinin değişime uğramasını değil, aynı zamanda liberal demokrasinin geleneksel şekillerinin ve kurumlarının

da dönüşüme uğradığı anlamına gelmektedir. Bununla birlikte bu bakış açısı için devlet, daima kapitalist sınıfsal güç üzerine temellendiği, meşru şiddet tekelini ve diğer ideolojik aygıtlarını elinde tuttuğu ve piyasaya uyumlu bir ön koşul oluşturduğu için varlığını yeni bir (yönetişim) formu içerisinde sürdürmektedir. Diğer bir ifadeyle piyasa, üretim ilişkileri, devlet ve demokrasi, bugün hala uyumlu olmayı sürdürmektedir. Dolayısıyla Görg ve Hirsch gibi Marksist yazarlara göre kozmopolitan demokrasinin uluslararası kurumlar eliyle küresel bir demokrasi inşa etme düşüncesi, kapitalist üretim ilişkileri, finansal ilişkiler ve sosyo-ekonomik ilişkiler gibi altyapısal dinamiklerden yoksun kalacağı için en baştan çöken bir proje olarak kalacaktır (1997: 39-40).

İkinci olarak Görg ve Hirsch gibi Marksist yazarlar, uluslararası kurumların tek başına dönüşümünün, kozmopolitan demokrasinin iddia ettiğinin aksine, küreselleşmenin yarattığı olumsuz sonuçları ortadan kaldıramayacağını savunmaktadırlar. Onlar açısından üretim ilişkilerinin ve sermayenin yaratmış olduğu üretim ve tüketim biçimleri, karşı konulamaz ve geri döndürülemez bir sosyoekonomik yapı yaratmıştır. Bu iki Marksist teorisyen için ulus devletlerin mutlak güçleri azalsa da, ortadan kalkmamış tam tersine küresel sermayenin yönlendirebileceği bir araç haline gelmiştir. Dolayısıyla bu bakış açısına göre, uluslararası alanda demokrasiyi yaratmak için onun işleyen kurumlarını oluşturmak ve hatta küresel bir sivil toplum oluşturmak tek başına yeterli olamayacaktır. Ayrıca Görg ve Hirsch, uluslararası düzenleyici ve denetleyici kurumların reform çabalarını, küresel sivil toplum oluşturma arzusunu Gramsci'nin ifade ettiği doğrultuda egemen sermaye ve burjuva çıkarlarına katkı sağlayacağı iddiasında bulunmaktadır. Bu savlarının temel dayanağı, temsil, müzakere, katılım ve hatta sivil toplum gibi demokratik kavram ve kurumların burjuva sınıfına hizmet edeceğini düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu iki Marksist yazara göre, üretim ilişkilerinin bugünkü geri döndürülemez yönü, bu kavram ve kurumların içini boşaltarak demokrasinin değil, sermayenin faydalanacağı bir yöne doğru evrilmektedir (1998: 599-600). Bu iki Marksist yazarın analizleri, Held başta olmak üzere kozmopolitan demokrasi savunucularının da ortaya koydukları küresel iktisadi dönüşüm analizleriyle benzeşmektedir. Yani diğer bir ifadeyle kozmopolitan demokrasi ile onun Marksist eleştirisi, küreselleşme ve onun getirdiği sonuçların tespitinde benzer analizlerde bulunmaktadır. Farklılık, dağıtım ve düzenleme fonksiyonlarının uluslararası arenada nasıl düzenleneceği ve yönetsel anlayışlardaki farklılıklarda yatmaktadır. Marksist eleştiri için uluslararası demokrasi, sadece baskın kapitalist üretim biçiminin temelinden değişmesiyle gerçekleşebilir. Kozmopolitan demokrasiye göre ise yerelden bölgesele, ulusaldan küresele kadar bütün yönetsel alanlar içerisinde

denetleyici ve düzenleyici mekanizmaların çalışmasına ve küresel anlamda hesap verilebilirlik ve şeffaflığın artışına bağlıdır.

Kozmopolitan demokrasiye bir başka eleştiri, realist ekolden gelmektedir. Küreselleşme süreci ve uluslararası devletler düzeni, realist ekolün bakış açısından, çıkar ve gücün nihai bir sonucudur. Bu kabul, bir anlamda uluslararası ilişkilerin güç ve çıkar odaklı çalışacağı anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, realist düşünürler, bir hükümetin küresel adaletten ziyade ulusal çıkarlara öncelik vereceğini kabul etmektedirler. Realistler, devletlerin arasındaki koordinasyon ve uyumu tamamıyla çıkar temelli yorumlarlar ve onlara göre devletlerin uyumu, belirgin avantajlar doğurduğu ölçüde anlamlıdır. Onlar açısından dünya politikası uzlaşı ve demokrasiyle değil, güç ile belirlenmektedir. Dolayısıyla Realist ekol, demokratik değerler üzerine inşa edilecek bir dünya düzenini uzlaşı ve müzakere eliyle denemek imkânsız bulmaktadır. Örneğin realist ekolün teorisyenlerinden biri olan Zolo, kozmopolitan demokrasinin önerilerini, küresel politikanın dönüşmesi bağlamında oldukça zayıf ve faydasız görmektedir (1997:153).

Bu açıdan realist teorisyenler, uluslararası sistemi aşırı beklentilerle doldurmanın bir hayal kırıklığı yaratacağını ve ters tepeceğini savunmaktadırlar. Realist teorisyenlerin bu düşünce tarzı, hem kozmopolitan demokrasi anlayışının küresel ilke, kurum ve kurallar tasavvurundan hem de yukarıda bahsettiğimiz Marksist ekolün bakışından ne denli farklı bir tavır aldıklarını göstermektedir. Örneğin Chandler'e göre, uluslararası politikayı ve küreselleştirmeyi dönüştürme çabaları oldukça saf bir ütopyadır. Chandler, bugünün dünyasında siyasal ve ekonomik açıdan güçlü olan ulus devletlerin, şartlar ne olursa olsun iktisadi ve siyasal açıdan güçlü oldukları için küresel yönetimde egemen olacaklarını iddia etmektedir. Dolayısıyla realist ekol için küresel siyaset içinde hukukun üstünlüğü, oldukça sınırlı bir alanı kapsamaktadır. Bu bakış açısından Kosova, Yugoslavya, Bosna gibi tarihsel örnekler, kozmopolitan müdahalenin çözümsüzlüğünü ve çatışmayı artırıcı etkilerini anlatan örnekler olarak görülmektedir. Söz konusu müdahale biçimlerinin barışı ve küresel adaleti sağlamaktan çok, engellediği ileri sürülmektedir. Bu anlamda realist eleştiri, kozmopolitan demokrasi projesinin uluslararası arenada demokrasi ve adaletin yaygınlaşacağı düşüncesine sistematik bir biçimde karşı çıkmaktadır. Dolayısıyla Chandler gibi realist düşünürlerin dünya üzerinde uyum ve düzen beklentileri de oldukça sınırlıdır (2000: 55).

Zolo'ya göre, kozmopolitan demokrasi gibi bir küresel düzenin inşası, uluslararası alandaki hiyerarşik dengenin küresel kurumlarda güçlü devletlerin hegemonyasıyla neticelenecektir. Bu bağlamda Zolo, dünya düzeninin

demokratikleşmesi üzerine yapılacak her reformun, küreselleşmenin devletler, toplumlar ve hatta bireyler arasında yarattığı iktisadi, siyasi, askeri ve sosyal eşitsizliğe takılacağını ifade etmektedir. Bu bağlamda Zolo, kozmopolitan demokrasinin kurumsal ve yasal reform tezlerinin, güçsüzü korumak ve desteklemekten ziyade en nihayetinde, koşullar gereği yine güçlünün hegemonya kuracağı bir sistem ile sonuçlanacağı iddiasında bulunmaktadır. Dolayısı ile Zolo için kozmopolitan demokrasi projesi, uluslararası alanda sözde ve şekilci demokrasi olarak adlandırılabilecek bir proje olarak görülmektedir (1997: 169).

Bir başka realist düşünür Chandler'e göre bugünün dünyasında askeri, ekonomik, siyasal ve teknolojik anlamda fevkalade güçlü olarak nitelendirilen ve bu gücünü etkin bir biçimde uluslararası politikada hissettiren Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD), dünyada tek egemen bloğu temsil ettiği bir gerçektir. Bu anlamda Chandler, ABD hegemonyasının, ekonomik ve siyasal alana nüfuz edebilmek için sıklıkla askeri güce başvurabilmekte olduğu gerçeğinden hareketle onun uluslararası politikada belirgin bir güç olduğunu vurgular. Kısacası realist ekol, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Kuzey Atlantik Paktı (NATO) gibi uluslararası örgütlerin, bu hegemonyanın çıkar ve talepleriyle uyumlu politikalar üretmek durumunda olduğunu vurgulamaktadır. Chandler'e göre bugünün dünyasının reel koşullarına bakıldığında küresel yönetimin egemen gücün ideolojisini pekiştirdiği, fiili anlamda pek çok ulus devletin iktidar gücünü kırdığı ve hiyerarşik olarak bütün sistemi bir egemenin kontrol ve koordinesine devrettiği görülmektedir. Daha da önemlisi bu düşüre göre, küresel adalet, sosyal eşitlik, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi tarihsel açıdan önemli olan kazanım ve ilkeleri korumayı ve hayata geçirmeyi kendine misyon ve vizyon edinmiş olan BM, UAD ve UCD gibi uluslararası kurumların güç dengelerini gözeterek hareket ettiği görülmüştür. Buraya kadar realist düşünce, kozmopolitan demokrasinin küreselleşme ile ilgili tespitlerini haklı çıkarmaktadır. Ancak realist düşünce, kozmopolitan demokrasinin oluşturmak istediği küresel reformların aynı akıbete uğrayacağını düşünerek küresel demokrasi arayışından ayrılmaktadır. Dolayısıyla, Chandler gibi pek çok realist yazar, BM reformunu ve küresel demokrasinin yaygınlaşmasını temel alan kozmopolitan demokrasiyi, Batı'nın ve ABD'nin elini daha da güçlendirecek bir proje olarak görmektedir (2000: 62-63).

Bununla beraber realist eleştiriye göre kozmopolitan bir demokrasi arayışı, Ruanda ve Somali örneklerinin daha da artmasına sebep olabilecektir. Hatta realist düşünürler, kozmopolitan projenin batının güçlerinin daha da pekiştirebilme tehlikesini ortaya çıkaracağını iddia etmektedirler. Örneğin Zolo'ya göre kozmopolitan demokrasinin reform projeleri, küresel demokrasi ve adalet

için yetersiz bir çabayı ifade etmektedir. Çünkü Zolo için, NATO, DTÖ, DB ve IMF gibi küresel düzenin büyük kurumları, dönüştürülemeyecek, reforme edilemeyecek ve demokratikleştirilemeyecek statükocu kurumlardır (1997:170).

Ayrıca bir başka realist düşünür Cohen, kozmopolitan demokrasinin önerdiği küresel demokrasi, küresel adalet ve küresel hukuk gibi kavramların sembolik biçimde uygulanacağını savunmaktadır. Ona göre kozmopolitan demokrasi projesinin evrensel anayasalcılık ilkesi, iktisadi ve siyasal açıdan güçlü olan devletlerin çıkarını kollayan kozmopolitan bir maskeye bürünme tehlikesindedir. Cohen'e göre, Bush yönetiminin, Irak'ı işgal etmek için Güvenlik Konseyi'nin onayını almadan uluslararası hukuku uyguladığını savunması, kozmopolitan hukukun uygulanamayacağını göstermesi açısından önemli bir örnektir. Cohen'e göre bu örnek, hiçbir kozmopolitan düzenlemenin, iktisadi ve siyasal açıdan güçlü olan devletlerin çıkar odaklı müdahalesine engel olamayacağını göstermektedir. Dolayısıyla Cohen, kozmopolitan demokrasinin önerdiği hukuki ve demokratik reformların teorik olarak hayata geçirilse bile, pratikte güçlünün çıkarlarına ulaşacağı bir yönteme dönüşeceğini ifade etmektedir (2004: 11).

Realist bakış açısı, herhangi bir şekilde küresel kurumlara reform müdahalesi yapılması durumunda bile, mevcut statükoyu koruyacak bir durumun ortaya çıkacağını ileri sürmektedir. Zolo, kozmopolitan demokrasi projesinin önerdiği her reform çabasının, demokratik olmayan ve egemen düzene daha fazla müdahale alanı tanıyan bir uluslararası sistem yaratacağını ifade etmektedir. İlgili eleştirisinde Zolo, söz konusu öneriler bütününün Japonya ve Almanya gibi ülkelere Güvenlik Konseyi'nde söz hakkı verilmesi anlamına geleceğini ileri sürmüştür. Bu durumun ise, Güvenlik Konseyi'nin sadece güçlü devletlere açılacağına ve böylece küresel yönetimin daha dengesiz bir yönetsel pozisyon alabileceğine neden olacağını savunmaktadır. Öte yandan Zolo, Güvenlik Konseyi'nde oluşabilecek böylesi bir ittifakın Çin, Brezilya ve Hindistan gibi geniş pazarlara ve ekonomik gelişmelere açık ülkeleri ciddi anlamda bir ayrışmaya ve karşı çıkışa iteceği üzerine bir endişe de oluştuğunu belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle Zolo başta olmak üzere pek çok realist düşünür, küresel yönetimin uysallaştırılması için yapılacak her değişikliğin, bugünün coğrafi, siyasal ve Jeopolitik dengelerini alt üst edeceğini savunmaktadır (1997: 170).

Komüniteryan ya da toplulukçu eleştiriye göre ise kozmopolitan demokrasi, siyasal toplulukların kimliğine saygı duyma konusunda yetersizdir. Komüniteryan ekol, realistlerden ve kozmopolitan demokratlardan farklı, Marksistlere ise benzer biçimde toplum ve onun iyisi temelinde bir yaklaşım sergilediği için hukukun üstünlüğünün ve demokrasinin evrenselliğiyle pek

ilgilenmemektedir. Toplulukçu teorisyenlere göre demokrasi, kozmopolitan bir hale bürünemez ve kozmopolitan sistem de demokratik bir yapıya sahip olamaz. Bu bakış açısına göre, bir siyasal sistemin ya demokratik ya da kozmopolitan bir yapıya bürünebileceği savunulmaktadır. Dolayısıyla komüniteryan ekolün savunusu, yerel ve ulusal demokrasilerin eriştikleri demokrasi standartlarına küresel demokrasinin iddiasını temel almaktadır. Bununla birlikte toplulukçu ekol, demokrasi pratiğinin sadece kültürel bir bakış açısıyla görece daha homojen topluluklarda uygulanabileceğini savunmaktadır. Diğer bir ifadeyle komüniteryan ekol için demokrasi sadece aynı aidiyeti paylaşan, aynı topraklarda yaşayan ve bir kültürel kimlikle birbirlerine bağlı olanlar arasında gerçekleşebilir. Ayrıca ilgili yaklaşıma göre demokrasinin işleyişi, homojen topluluklara nazaran heterojen ve çoğulcu topluluklarda daha imkânsızdır. Buradan hareketle toplulukçu teorisyenler, çoğulcu bir anlayışla oluşturulmaya çalışılan yönetsel bir anlayışın, birbirinden oldukça farklılık barındıran azınlıkların temsilinde güçlük çekeceği iddiasındadır. Bu farklılıkların çokluğunun, büyük ölçekteki demokrasinin çalışmasında problem yaratabileceği savunulmaktadır. Kısaca komüniteryan ekol için, çeşitliliklerin ve farklılıkların korunmasında, her kimliğin kendi yönetsel şablonunu oluşturulmasını beklemektedir. Kimliksel çeşitliliklerin ve çok kültürlülüğün korunmasında kimliksel ve kültürel sınırların önem taşıdığı savunulmaktadır (Archibugi, 1998: 206).

Kozmopolitan demokratların aksine, toplulukçu yaklaşım, demokrasiyi daha da kapsamlı bir alansal sınırda tanımlamaktadır. Bu ekolün öne çıkan teorisyeni olan Kymlicka; uluslararası toplumun demokratikleşmesi çabalarının uygulanabilir olmadığını savunsa da, devletlerin göç, finansal hareketlilikler, çok etnikli hareketler ve azınlık hakları gibi meselelerde sorumluluk almaları gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü ona göre, mevcut uluslararası sistemin demokratik dönüşüme tabi kılınmadan belirli alanlarda sorumluluk alması yeterlidir. Kymlicka'nın bakış açısı, kozmopolitan demokrasinin evrensel ilkelerinin, küresel kuralların ve kuruluşların toplulukları baskılayabileceği endişesi taşımaktadır. Ona göre, demokrasinin küresel ölçekte uygulanması, demokratik ilkelerin yozlaşacağı anlamını taşımaktadır. Bu yönüyle Kymlicka, Rousseau'nun savunusuna benzer bir biçimde, demokrasinin küçük ölçekte daha iyi uygulanacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla Kymlicka, demokrasinin salt topluluklar içerisinde uygulanabileceğini belirterek uluslararası demokrasiyi arzu edilebilir görmemektedir. Gelişmiş ülkelerin insan hakları, azınlık hakları, kimliklerin korunması ve gelişme yardımlarının artırılması gibi meselelerde sorumluluk alması gerektiğini vurgulanmaktadır (2016: 439).

Özetle Kymlicka, paylaşılan bir dil, tarih veya politik kültürün kökleşmesini savunan bir yazar olarak, gerçek demokrasinin tek formunun ulusal

sınırlar içerisinde yaşayabileceğini ifade etmektedir. Ona göre, büyük ve geniş örneklemler içerisinde demokratik sistem işletilemez. Tam tersine Kymlicka, demokrasinin küçük grup ve topluluklar örneklemi içerisinde başarılı olacağını savunmaktadır. Uluslararası alanda ve uluslararası örgütlerde demokratik meşruiyet aramak Kymlicka için pratiğe dökülemeyecek bir öneri biçimidir. Çünkü ona göre, bireyler arasındaki dayanışma ve güven ortamını sağlayabilecek bir ortak kimlik duygusuna ihtiyaç vardır. Diğer bir ifadeyle Kymlicka, aidiyet duygusu ve ortak bağların oluşturulduğu topluluklar içerisinde demokrasinin daha başarılı olacağını savunmaktadır. Aynı şekilde Kymlicka, müzakere ve katılım ortamının, kimlik ve aidiyet duygusuyla daha başarılı olacağını ifade etmektedir (2016: 440-441).

Kozmopolitan demokrasiye bir diğer önemli eleştiri, küresel demosların ve katılım modellerinin yaratılamayacağı ile ilgilidir. Örneğin W. Thaa, küresel meselelere olan ilginin, müzakerenin ve katılımın küresel boyutta oluşmayacağını iddia etmektedir (2016: 362-363). Thaa, devlet sınırlarını aşan bir dayanışmanın ortaya çıkması konusunda bir belirsizlik olduğunu savunmaktadır. Onun bu savına göre uluslararası politika, iktidar sahibi elitler ve zengin azınlıklar eliyle belirlenen bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Thaa, halk yığınlarının kendi yerel ve ulusal gündemlerinden çok fazla uzaklaşamayacağını ve söz konusu uluslararası karar alma süreçlerine katılamayacağını ima etmektedir. Kozmopolitan projenin aksine Thaa, kitlelerin kozmopolit bir gündem yerine bireysel gündemle ilgilendiğinden bahsetmektedir. Hatta kendi ülkelerinin seçimlerine katılma gayreti göstermeyen gelişmiş ülke halklarının, dünyanın bambaşka yerlerindeki meselelere ilgi duymayacağını savunur. Bu yüzden Thaa, kozmopolitan bir ruhun ortaya çıkamayacağını ve evrensel demokrasinin pratikte bir hayal olduğunu ima etmektedir (2016:366-367).

W. E. Scheuerman ise Avrupa başta olmak üzere dünyanın hemen hemen her yerinde ortaya çıkan popülist hareketlerin, Held ve Archibugi gibi kozmopolitan demokratlar tarafından iyi okunmadığını ileri sürmektedir. Scheuerman'a göre, örneğin Avrupa'nın önemli siyasi aktörleri, küresel bir demosa değil, tam tersine yerel ve ulusal dinamiklere seslenmektedir. Bununla beraber Scheuerman, kozmopolitan demokratların ifade ettiği ulus-ötesi bir kamusal alanın Avrupa özelinde ve dünya genelinde oluşmadığını ve bugün için oluşmasının da mümkün olmadığını savunmaktadır. Scheuerman, bu yargısını Avrupa'daki siyasal katılımın sığlığına ve ulus-ötesi yurttaş tabanlı girişimlerin azlığına dayandırmaktadır. Dolayısıyla Scheuerman, kozmopolitan demokrasi savunurlarının öne sürdüğü ulus-ötesi demokratik alanın veya küresel demosun ortaya çıkışını mümkün görmemektedir (1999: 6).

Demokrasi teorisyenlerinden Touraine ise, ulus-ötesi bir demokrasi savunusunun veya kozmopolitan bir demokrasi anlayışının kurumsallaşmasını zayıf görmektedir. Touraine, sadece ekonominin küresel bir hal almasının veya gezegenin ortak bir alan olarak paylaşılması gibi basit bir sorumluluk duygusunun küresel demos oluşturmada yetersiz ve anlamsız kalacağından söz etmektedir. Touraine için Batı demokrasileri ve onların vatandaşları, ulusal sınırlar içerisinde demokrasinin en temel ilkelerinden birisi olarak kabul edilen siyasal katılıma ilgisizken, onların ulus-ötesi ve küresel meselelerde sorumluluk almalarını veya kozmopolit bir duyarlık geliştirmelerini beklemek için hiçbir neden yoktur (2014: 278-280).

Hobsbawm ise karar alma süreçlerinin dün olduğu gibi bugün de ulus-devlet çerçevesi içerisinde oluştuğunu savunmaktadır. Ona göre tüm ekonomik ya da politik hareketler, sivil toplumun gelişmesi, baskı gruplarının eylemleri ve çeşitli siyasal eylemler daima ulusal çerçeve içerisinde gelişim göstermiştir. Hobsbawm, Avrupa Birliği gibi entegrasyonu yüksek bir bölgesel birlikte bile, ulusal aidiyetlerin ve kimliklerin ön planda olduğunu ifade etmektedir. Hobsbawm'a göre Avrupa Birliği de dâhil olmak üzere dünya üzerinde ulus-ötesi bir demos yoktur ve oluşması için herhangi bir neden de ortada bulunmamaktadır (2010: 140).

Kozmopolitan demokrasi projesine yöneltilen bir diğer eleştiri de önerdiği küresel kurumların demokratikleştirilmesi yoluyla ortaya çıkarılacak yönetsel anlayışın, halkın kontrolünden uzak mevkilerde, yetki ve iktidar yoğunlaşmasına kapılarak, demokrasinin kazanımlarını en nihayetinde tehlikeye sokabileceğiyle ilgilidir. Kozmopolitan demokrasi projesi tarafından önerilen küresel demokratik kurumların ve sivil toplumun, bir siyasal eşitlik evreni sağlayamayacağıyla ilgili olarak ortaya çıkan bu kaygı, eşit vatandaşlık ve eşit üyelik haklarından mahrum bırakılma durumuyla ilgilidir. Bu endişeler, uluslararası örgütlerin teknokratlarının yani bürokrat ve diplomatlarının demokratik yönetimin üzerinde bir elitizm oluşturabileceğiyle ilgili iddiayı da içermektedir. Örneğin kozmopolitan demokrasinin teknokrasi ve elitizm yaratacağını savunan Davis'e göre, demokratik üyelerin oluşturduğu bir kurum olan Avrupa Birliği, Maastricht Kriterleriyle üyelerine kısıtlayıcı ekonomi politikalarını uygularken kimi zaman AB çıkarları doğrultusunda keyfi bir tutum takınabilmektedir. Davis için IMF'nin gelişmekte olan ülkelerin siyasal tercihleri başta olmak üzere belirli alanlarda dayatmada bulunması, bu kaygının temelini oluşturan bir diğer örnektir. Kozmopolitan demokrasinin teknokrasi ve elitizm yaratacağını savunan Davis'e göre uluslararası örgütlerin böylesine baskı aygıtlarına dönüşmesi ve özellikle ekonomi politikaları

üzerinden ulusları ve devletleri siyasi ve iktisadi buhrana maruz bırakma girişimleri, bu kaygıların artmasında önemli örneklerdir (2012: 272-273).

Kimi yazarlar tarafından kozmopolitan demokrasi, hukukun üstünlüğü kavramına yeterli derecede önem vermediği için eleştirilmektedir. Scheuerman (2014: 433) ve Dahl (2014: 628) gibi düşünürler, kozmopolitan demokrasinin önceliğinin hukukun üstünlüğünden ziyade demokrasi kavramını ön plana aldığını belirterek, bu bakımdan zayıf bir proje olduğu iddiasında bulunmaktadırlar.

İlk olarak Scheuerman'a göre, demokrasiden ziyade hukukun üstünlüğü kavramı genelleştirilmeli ve küresel yönetimin temel ilkesi olarak kabul edilmelidir. Hukuk ve yasaların belirli çerçevede çizilmesi, küresel yönetişimi dizginleyen önemli bir önlem olacaktır. Hatta tarihsel olarak liberal geleneklerde, yasalar oluşturmanın ve mahkemeler kurmanın, parlamentolar oluşmasından önce meydana geldiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle Scheuerman için, küresel demokratik yönetim, tıpkı ulus devletlerin liberal gelişme aşamalarında olduğu gibi, hukukun üstünlüğünü temel alacak biçimde düzenlenmelidir. Dolayısıyla Scheuerman, uluslararası bağlayıcı bir sözleşmeye ve uluslararası yargının güçlendirilmesine yönelik ihtiyacın öncelik taşıdığını savunmaktadır. Bu eleştirel bakış için, uluslararası hukuk ve uluslararası mahkemeler, zorlayıcılık ve bağlayıcılık bakımından dolayı zayıf gözükseler bile, büyük güçlerin uluslararası arenada daha ılımlı davranmalarını teşvik edebilen aygıtlara sahiptir. Bu bağlamda Scheuerman, ulus devletlerin uluslararası alanda ve uluslararası ilişkilerde hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı kalmalarının, küresel bir barış ortamını oluşturacağını savunmaktadır (2014: 434-435).

Dahl ise, küresel veya kozmopolitan bir demokrasinin uygulanabilirliğinin küresel anlamda hukukun üstünlüğü ilkesini uygulamaktan çok daha zor ve karmaşık olduğunu vurgulamaktadır. Dahl'a göre, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler dâhil olmak üzere tüm uluslararası örgütler, güç odaklı, devasa ve karmaşık yapıları gereği demokratikleştirilemezler ve demokratik anlamda hesap verebilir ve denetlenebilir olamazlar. Dahl için tüm uluslararası örgütler ve kurumlar, sadece insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ilkelerin gelişmesine faydalı olabilirler. Dolayısı ile Dahl, kozmopolitan demokrasi projesinin ve onun uluslararası kurumların ve örgütlerin demokratikleştirilebileceğine dair önerilerini gerçekçi bulmamakla beraber uluslararası ilişkilerin ve uluslararası ortamın hukukun üstünlüğü çerçevesinde yeniden düzenlenebileceğini ileri sürmektedir (2014: 630).

Değerlendirme

Üretim ilişkilerinin ve sermayenin küresel hale gelmesiyle meydana gelen teknik, teknolojik ve ekonomik gelişmelerin 1990'lardan günümüze ulus devlet demokrasilerinde güçlenme sağladığı bir gerçektir. Fakat uluslararası alanda, uluslararası örgütlerde ve teşkilatlarda bu demokratik gelişim ve olgunluk düzeyi yeterince gözlemlenememiştir. Uluslararası alanın güce dayalı bu yapısı nedeniyle dünya, iç çatışmalar, savaşlar, nükleer tehditler, adalet ve demokrasi eksikliği, insan hakları ihlalleri, göç, yoksulluk, açlık ve güvenlik gibi sorunlarla yüzleşmektedir. Ayrıca çevre hakları, hayvan hakları ve küresel ısınma gibi güncel ve küresel konuların üstesinden gelmek konusunda uluslararası toplum önemli sorunlar yaşamaktadır. Çünkü kapitalist küreselleşmenin meydana getirdiği ilerleme, hukukun üstünlüğü ve demokratikleşme hamlelerinin uluslararası alana yeterince sirayet etmediği gözlemlenmektedir. Ulus devletlerin ve hiyerarşik yapılarının çözemeyeceği kadar karışık, çok eksenli ve küresel sorunların BM ve diğer bağlı kuruluşlar eliyle demokratik ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir yöntemle çözülmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Dolayısıyla bugünün sorunları, uluslararası katılımı, müzakereyi, tartışmayı ve işbirliğini zorunlu kılan konular haline gelmiştir. Ancak bu uluslararası katılım, müzakere, tartışma ve işbirliği ortamı bir türlü sağlanamamıştır. Bu noktada, insan haklarının korunması, küresel barışın tesisi, küresel sosyal adaletin sağlanması, salgınlarla mücadele, toplumların huzur ve refah iklimine kavuşturulması, gelecek kuşak haklarının düşünülmesi, açlık ve yoksullukla mücadele gibi önemli misyon ve vizyonlara sahip BM ve teşkilatlarının bu sorunların çözümünde yeterli kabiliyete, etkin yaptırım gücüne sahip olmadığı da ortadadır. Uluslararası yargı kurumlarının yaptırım güçleri yetersiz, uluslararası ceza hukuku ise tartışmalıdır.

Özetlemek gerekirse üretim ilişkilerinin küresel bir boyut almasının ve ekonominin küreselleşmesinin demokrasi için üç önemli sonucu vardır. İlki, serbest pazarın ve kapitalizmin küreselleşmesinin etkisiyle toplumların ve devletlerin kendi demokrasilerini geliştirmeleridir. Küreselleşme sürecinin demokrasiye etkisinde ikinci önemli sonuç, bireylerin, toplumların ve ülkelerin sorunlarının giderek küresel hale gelmesini ve uluslararası alanın kıymet kazanmasıdır. Üçüncüsü ise küreselleşme rüzgârıyla ortaya çıkan demokratikleşme ve hukukun üstünlüğünü uygulama adımlarının uluslararası alan ve uluslararası kurumlara sirayet edememesidir. Diğer bir ifadeyle bu süreç içerisinde ulus devletlerin kendi demokrasilerini geliştirirken dış politikalarını ve uluslararası alanı bu gelişmeden yoksun bırakmasıdır. Uluslararası alanda ve uluslararası kurumlarda hukukun üstünlüğü ve demokratikleşme

ilkelerinin uygulanmaması, ekonomilerini ve demokrasilerini geliştirmekte olan ülkeler başta olmak üzere hemen hemen tüm her bireyin, toplumun ve devletin sorunlarını ve krizlerini daha da derinleştirmektedir.

Dolayısıyla bugünün küresel çağında hukukun üstünlüğünün ve demokrasinin nasıl korunabileceği ile birlikte, onun ve kurumlarının daha ileriye nasıl taşınabileceği önem arz eden bir mesele haline gelmiştir. Diğer bir ifadeyle küresel çağda demokrasinin geleceğiyle ilgili kritik sorun, liberal demokrasinin kendi çekirdek değerlerini nasıl koruyabileceği ve küreselleşme ile birlikte yeni ortaya çıkmış durumlara ve sorunlara nasıl adapte olacağıyla ilgilidir. Bu noktada kozmopolitan demokrasi projesinin uluslararası müzakere ve tartışma ortamının yaratılmasına ve küresel barışın ve adaletin tesis edilmesine yönelik olarak önerileri kıymet kazanmaktadır. Held ve Archibugi gibi kozmopolitan demokratlar, Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelik yapısının ve BM Genel Kurulu'nun delege yapısının bugünün koşullarına göre yeniden reforme edilmesi düşüncesinde ve UCM ile UAD'nin yaptırım güçlerine haiz olacak şekilde yeniden yapılandırılmasının küresel bir ihtiyaç olduğu iddiasında haklı görünmektedir. Bu nedenle uluslararası kurumların şeffaflık, hesap verilebilirlik ve hukukilik denetimine açık olmasına ve demokratik değerlerle yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç olduğu bir gerçektir. Küresel ölçekte katılım ve müzakere ilkelerini uygulayabilecek bir dünya parlamentosunun kurulmasına ve uluslararası örgütlerin kendi meclislerini oluşturması bir ihtiyaca karşılık geleceğinden kısa vadede gerçekleşmese bile uzun vadede makul bir öneri olarak değerlendirilmelidir.

Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelik yapısının ve BM Genel Kurulu üyelerinin demokratik yollarla seçilmemesi gibi yapısal eksiklikler, küresel yönetimin müzakere, katılım ve hesap verebilirlik gibi ilkelere uymadığını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle kozmopolitan demokrasi için BM'nin bu iki organı demokratik ilke ve usullerce reforme edilebilirse, bu kurumun uluslararası arenadaki meşruiyeti ve yaptırım gücü artırılmış olacaktır. Böylece uluslararası alanın güce endeksli yapısının olumsuz sonuçlardan korunmak ve küresel barışı sağlamak çok daha mümkün hale gelecektir. Buna mukabil olarak bir dünya parlamentosunun kurulması, dünya vatandaşlarının ve sivil toplumun istek ve taleplerini dile getirebildikleri müzakere ortamını sağlayacaktır. Böylece dünya parlamentosunun, dünya demosunu ilgilendiren küresel meseleler karşısında bir çözüm yolu olabileceği söylenebilir. Diğer yandan, uluslararası yargının reforme edilmesi ve kurumsallaştırılması, uluslararası alanda hukukun üstünlüğünün sağlanmasında ön koşulu olarak göze çarpmaktadır. Fakat kozmopolitan demokratlar tarafından UAD'nin ve UCM'nin yaptırım gücünün nasıl artırılacağı yeterince tartışılmamıştır.

Kozmopolitan demokratların da katıldığı üzere uluslararası ilişkilerin ve dünya güç dengelerinin bugünkü karmaşık ve sorunlu yapısı ve BM'nin hukukun üstünlüğüne ve barışa zayıf katkısı hesap edildiğinde, tıpkı BM reformu gibi uluslararası hukukun reforme edilmesi de oldukça zor gözükmektedir. Ancak bu reformların, tıpkı daimi üyeliklere sıklıkla yöneltilen itirazlar gibi, uluslararası sivil toplumun da söz sahibi olduğu platformlarda hak temelli, hukukun üstünlüğüne bağlı, liberal demokrasinin nimetlerinden faydalanmak suretiyle ortaya konacak reform talepleri kıymetli sonuçlar doğurabilecektir.

Kaynakça

Archibugi, D. (2012). Cosmopolitan Democracy: a Restatemant. *Cambridge Journal of Education*, 42(1), 9-20.

Archibugi, D. (2004). Cosmopolitan Democracy and its Critics: A Review. *European Journal of İnternational Relations*, 10(3), 437-473.

Archibugi, D. (2002). Demos and Cosmopolitics. *New Left Review*, 42(13), 24-38.

Archibugi, D. (2000). Cosmopolitical Democracy. *New Left Review*, 4(4), 137-150.

Archibugi, D.(1993). The Reform of the UN and Cosmopolitan Democracy: A Critical Review. *Journal of Peace Research*, 30(3), 301-315.

Archibugi, D. (1998). Principles of Cosmopolitan Democracy. David Held, Daniel Archibugi ve Martin Köhler (Ed.). *Re-imaging Political Community* içinde (s. 198-228). Cambridge: Cambridge University Press.

Brennan, T. (2001). Cosmopolitanism And Internationalism. *New Left Review*, 7(1), 67-87.

Chandler, D. (2000). International Justice. *New Left Review*, 6(6) 55-66.

Cohen, J. (2004). Whose Sovereignty? Empire Versus International Law. *Ethics& International Affairs*, 18(3), 1-24.

Dahl, R. (2014). Uluslararası Örgütler Demokratik Olabilir mi? David Held ve Anthony McGrew (Ed.). *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması* içinde (s. 628-638). Ankara: Phonex Yayınları.

Davis, J. W. (2012). A Critical View of Global Governance. *Swiss Political Science Review*, 18(2), 272–286.

Falk, R. (2001). *Yırtıcı Küreselleşme*. (çev. Ali Çaksu). İstanbul: Küre Yayınları.

Görg, C. ve Hirsch, J.(1998). Is International Democracy Possible? *Review of İnternational Political Economy*, 5(4), 585-615.

Held, D. (1995). Democracy and The Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance. Stanford, California: Stanford University Press.

Held, D. (2014). Uluslararası Hukukun Değişen Yapısı: Egemenlik Dönüştü mü? David Held ve Anthony McGrew (Ed.). *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması* içinde (s. 196-211). Ankara: Phonex Yayınları.

Hirsch, J. (1997). Globalization of Capital, Nation-Statesand Democracy. *Studies of Political Economy*, 54(1), 39-58.

Hobsbawm, E. (2010). World Distempers: Interview. *New Left Review*, 61(1), 133-150.

Keohane, R. (2005). Abuse of Power Assessing Accountability in World Politics. *Harvard International Review*, 99(1), 48-53.

Kymlicka, W. (2016). Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş. (çev. Ebru Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sakellaropoulos, S. (2017). The Cosmopolitan Democracy Project: A Critical Approach. *Journal of Labor and Society*, 20(4) , 487–508.

Scheuerman, W. (1999). Economic Globalization and Rule of Law. *Constellations*, 6(1), 3-25.

Scheuerman, W. (2014). Cosmopolitanism and the World State. *Review of International Studies*, 40(3), 419-441.

Touraine, A. (2014). *Demokrasi Nedir?* (çev. Olcay Karal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Thaa, W.(2016). Issues and Images: New Sources of Inequality in Current Representative Democracy. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 19(3), 357-375.

Zolo, D. (1997). *Cosmopolis: Prospect for World Government*. (İng. çev. David Mckie). Cambridge: Polity Press.